

УДК 061.2:[364:332.1]

**НЕДЕРЖАВНІ ОРГАНІЗАЦІЇ ЯК СУБ'ЄКТИ СОЦІАЛЬНОГО
РОЗВИТКУ ГРОМАД: ДОСВІД МІЖНАРОДНОГО БЛАГОДІЙНОГО
ФОНДУ «НЕБАЙДУЖІ»**

Кравченко Оксана, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету соціальної та психологічної освіти, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
ORCID 0000-0002-9732-6546
E-mail: okskravchenko@ukr.net

Кулик Маїна, голова Міжнародного благодійного фонду «Небайдужі»
ORCID 0000-0002-3422-4577
E-mail: kulykmaia@gmail.com

Скочко Максим, аспірант кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
ORCID 0000-0003-2342-3834
E-mail: skochko1993@ukr.net

У статті проведено аналіз сучасних тенденцій розвитку діяльності громадських інституцій в Україні. Розглянуто роль недержавних громадських організацій у наданні соціальних послуг. Досліджено основні тенденції розвитку недержавного сектору. Висвітлено роль грантових проєктів. Розглянуто роль і місце недержавного сектору у наданні соціальних послуг. Проаналізовано приклади реалізації місцевих ініціатив та отримання грантової підтримки. Висвітлено важливість та актуальність проблематики недержавних громадських організацій у сфері надання соціальних послуг.

Ключові слова: Недержані організації, соціальний розвиток, громада, фонд «Небайдужі», соціальні послуги, сільська місцевість, децентралізація, грант.

**NON-GOVERNMENTAL ORGANIZATIONS AS SUBJECTS OF SOCIAL
DEVELOPMENT OF COMMUNITIES: THE EXPERIENCE OF THE
INTERNATIONAL CHARITY FUND «NECESSARY»**

Kravchenko Oksana, Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Social Pedagogy and Social Work Department, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
ORCID 0000-0002-9732-6546
E-mail: okskravchenko@ukr.net

Kulik Maina, Chairman of the International Charitable Foundation «Nebayduzhi»
ORCID 0000-0002-3422-4577
E-mail: kulykmaia@gmail.com

Maksym Skochko, PhD student of the Department of Social Pedagogy and Social Work,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University

ORCID 0000-0003-2342-3834

E-mail: skochko1993@ukr.net

The article analyzes the current trends in the development of public institutions in Ukraine. The role of non-governmental public organizations in providing social services is considered. The main trends in the development of the private sector have been studied. The role of grant projects is highlighted. The role and place of the private sector in the provision of social services has been considered. Examples of implementation of local initiatives and receiving grant support have been analyzed. The importance and urgency of the problems of non-governmental organizations in the field of social services have been highlighted. Youth organizations that join socially-oriented initiatives are developing. Directing relevant initiatives and work of youth organizations activates young people in local communities, involves in the advisory bodies formation, localization of relevant projects implemented at the level of united territorial communities of villages and small towns, where in previous years youth activity was low.

In a decentralized environment, no matter how capable the community is, there are always issues that are difficult to solve at the expense of the local budget. As practice shows, several issues of local importance, which cannot be solved by the budget of the united territorial community, can be successfully solved at the expense of other resources, including grants.

Most of the international projects were implemented territorially in Uman and adjacent territorial communities. Their success depended on fruitful intersectoral cooperation with the Faculty of Social and Psychological Pedagogy, which provided organizationally, volunteer and psychological support, and the Department of Labor and Social Protection of Uman City Council, which provided effective communication between all branches of government, information and financial support.

Keywords: *Non-governmental organizations, social development, community, Nebayduzhi Foundation, social services, rural areas, decentralization, grant.*

Постановка проблеми. Сучасні тенденції та інтенсивність розвитку суспільства створюють нові передумови для зростання впливу та ефективної діяльності громадських інституцій в Україні.

Усе більше громадських організацій вкладають свої і залучені фінансові ресурси в розвиток територіальних громад, налагоджують конструктивний діалог і партнерські відносини із владою на шляху досягнення спільних цілей, стають запорукою важливих змін у громадах і суспільстві.

За останні три роки спостерігається зростання кількості громадських організацій, діяльність яких спрямована на розв'язання різноманітних суспільних проблем, захист інтересів різних суспільних груп у громадах. Активно розвивається волонтерських рух, громадські ініціативи щодо розв'язання соціальних проблем громад, протидії корупції, допомоги армії та вимушеним переселенцям із тимчасово окупованих територій Донбасу та Криму.

Розвиваються молодіжні організації, які долучаються до соціально орієнтованих ініціатив. Спрямування відповідних ініціатив та роботи молодіжних організацій активізує молодь у місцевих громадах, залучає до формування консультативних органів, локалізації відповідних проєктів, що реалізуються на рівні об'єднаних територіальних громад сіл і невеликих міст, де в попередні роки активність молоді була невисокою.

За даними опитування, яке в травні 2018 року проводив Фонд «Демократичні ініціативи» ім. І. Кучеріва, 60% респондентів переконані, що громадські організації потрібні в їх містах і селах (лише 18% опитаних не бачили такої потреби) [3].

Реформа децентралізації сприяла запровадженню нових практик громадської участі, самоорганізації, уможливила розвиток партисипативної демократії. Різні аспекти розвитку молодіжних ініціатив передбачають розвиток міжсекторальних підходів до співпраці, зокрема партнерство із об'єднаними територіальними громадами.

Запроваджуються нові програми, які мають на меті створення системи неформальної освіти з підготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів, які працюють з молоддю; розвиваються Ресурсні центри для розвитку громад; формуються проекти соціальної згуртованості молоді.

Іншими словами, міжсекторальне партнерство – це отримання нового досвіду, нових можливостей, пошук нових рішень, новий погляд на давно відомі речі, формування нової культури взаємозв'язків у суспільстві. Таке налагодження конструктивної взаємодії влади, громади і бізнесу можна назвати соціальним партнерством в управлінні життям суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В Україні недержавні громадські організації, як основний інститут громадянського суспільства, пройшли свій складний шлях становлення і стали актуальною темою для дослідження українських науковців. Дослідженням діяльності громадських організацій в Україні займалися науковці В. Балабін, В. Білецький, О. Ващук, О. Вінніков, С. Голота, Ю. Галустян, В. Головенько, О. Грущенко, М. Гуляєва, Є. Додіна, О. Кікоть, В. Кузнецов, С. Левченко, Л. Кобилянська, С. Круглик, О. Михайловська, В. Новохацький, Л. Паливода, С. Паливода, О. Пархомчук, В. Пащенко, Є. Пожидаєв, О. Стегній, О. Тарасов, О. Клименко, В. Нанівська, А. Ткачук, М. Шевченко [4], Н. Коляда, О. Кравченко [2] та ін.

Серед науковців і дослідників, які вивчали громадські недержавні організації соціальної сфери та їх роль у соціальному обслуговуванні населення, можна назвати працівників Школи соціальної роботи В. Полтавця, Р. Кравченко, Н. Кабаченко, О. Васильченко; із Центру інновацій та розвитку – О. Сидоренко, а також ці питання у своїх дослідженнях розглядали Т. Семигіна, І. Мигович, П. Жовніренко та ін. [5, с. 89 – 94].

Мета дослідження полягає у висвітленні важливості й актуальності проблематики недержавних громадських організацій у сфері надання соціальних послуг.

Виклад основного матеріалу дослідження. Становлення України як соціальної та демократичної держави тісно пов'язане з розвитком недержавного сектору. Більшою стає роль громадських й благодійних організацій у таких сферах життя, як захист прав людини, охорона здоров'я, освіта, соціальний захист населення, екологія, культура тощо. Останнім часом в Україні важливу роль у реалізації соціальної політики відіграє третій сектор сучасного громадянського суспільства, який є недержавним, неурядовим, некомерційним, незалежним,

неприбутковим, благодійним сектором добровільної активності. Це недержавні, позабюджетні, неприбуткові організації, сферою діяльності яких здебільшого є галузі культури, охорони здоров'я, освіти, соціальної допомоги, житлово-комунального господарства, спорту тощо [5, с. 89 – 94].

В умовах децентралізації, незалежно від того, наскільки громада спроможна, завжди залишаються питання, які важко розв'язати за рахунок місцевого бюджету. Як показує практика, низка питань місцевого значення, розв'язання яких не під силу бюджету об'єднаної територіальної громади, можуть успішно вирішуватися за рахунок інших ресурсів, у тому числі і грантових.

З усіх можливих позабюджетних джерел фінансування, що можуть спрямовуватися на розв'язання суспільно значущих питань у житті сільських та селищних громад, є залучення грантових коштів.

Головною особливістю грантових коштів, на відміну від позики чи кредиту, є те, що їх не потрібно повертати назад грантодавцю. Але для їх отримання в сільській чи селищній громаді повинна бути хоча б одна громадська організація чи благодійний фонд, зареєстрований як юридична особа.

Гранти є найпоширенішим інструментом фінансування проєктів через донорські організації, що надається за результатами спеціалізованих грантових програм-конкурсів, які за процедурою оголошуються для неприбуткових організацій.

Регулярне здійснення моніторингу сайтів грантодавців дозволяє тримати їх у полі зору і своєчасно розпочати оформлення заявки.

Значний обсяг потрібної інформації можна знайти на сайтах:

ресурсного центру «Гурт» – <http://gurt.org.ua/> ;

інформаційного порталу некомерційних організацій України «Громадський простір» – <http://www.prostir.ua/category/grants/>;

«Велика ідея» – <https://biggggidea.com/>;

Всеукраїнської асоціації сільських та селищних рад – <http://vassr.org/>

порталу «Децентралізація» – <https://decentralization.gov.ua> ;

групи «Гранти, конкурси, стипендії» – <https://www.facebook.com/groups/progrants/> тощо.

Для тих, хто достатньо володіє англійською мовою, можна скористатися такими інтернет-ресурсами, як:

<http://foundations.org> – каталог грантодавців;

<http://www.efc.be/> – European Foundation Centre (EFC) – Міжнародна асоціація суспільних та корпоративних донорів;

<http://foundationcenter.org/> – міжнародний портал про філантропію;

<http://www.guidestar.org> – міжнародний портал для некомерційних організацій.

Усіма цими ресурсами, які є зручними, користуються громадські організації, оскільки вони містять багато «інформаційних вершків» для потенційного грантоотримувача [1].

Дуже корисно керівництву ОТГ або сільським старостам організувати регулярні зустрічі з представниками громадської організації та обговорювати

питання щодо подачі проектних заявок для розв'язання тієї чи іншої проблеми об'єднаної територіальної громади.

Як правило, донорські організації перед подачею заявок проводять тренінги для потенційних учасників майбутнього конкурсу за певними напрямками, і, як показує практика, участь у них збільшує вірогідність отримати грантову підтримку для громадської організації.

Отже, грант – це цільові кошти, що надаються на безповоротній основі некомерційним організаціям або фізичним особам на реалізацію соціальних проектів, благодійних програм, на проведення досліджень, навчання та інші суспільно корисні цілі з наступним звітом про їх використання та результати зміни ситуації.

Під час підготовки проектної ініціативи громадській організації необхідно дослідити проблему, яка є нагальною в об'єднаній територіальній громаді. Проаналізувати наслідки і знайти причини, які впливають на стан справ. Розглянути можливості, які могли б поліпшити ситуацію, і розрахувати кошти, які необхідні для реалізації цієї ініціативи. А потім знайти міжнародну програму або донора, який би допоміг надати фінансову підтримку проекту і підготувати заявку на грант.

Багато активної молоді і учні шкіл у сільській місцевості користаються такою можливістю і реалізують багато цікавих проектів в об'єднаних територіальних громадах. Це екологічні проекти, молодіжне та шкільне соціальне підприємництво, школи лідерства, молодіжні ХАБи, центри дозвілля, громадські майстерні, фестивалі та ін. Це допомагає молоді реалізувати свої потреби в селі і не їхати до міста в пошуку кращих можливостей.

Прикладом реалізації місцевих ініціатив та отримання грантової підтримки донорів у Черкаській області можна розглянути діяльність Міжнародного благодійного фонду «Небайдужі», який був зареєстрований у 2016 році з метою здійснення благодійної діяльності та надання допомоги у підвищенні економічного та соціального розвитку місцевих громад, сприяння інтеграції України у світове співтовариство, захисту прав людини, розвитку демократичних перетворень та толерантності в суспільстві, реалізації політики гендерної рівності, розвитку публічної дипломатії, популяризації освітніх європейських, наукових, молодіжних, культурних програм та розвитку міжнародного співробітництва. Міжнародний благодійний фонд розвиває свою проектну діяльність у таких напрямках:

Інклюзія:

Співпраця в рамках підписаного меморандуму з факультетом соціальної і психологічної освіти Уманського державного університету ім. П. Тичини щодо підтримки Центру соціально-освітньої інтеграції та інклюзивного реабілітаційно-соціального туризму «Без бар'єрів».

Реалізація проекту «Організація професійного навчання для дітей з інвалідністю та позбавлених батьківського піклування» спільно з IORPHON (США) для Центру соціальної реабілітації дітей з інвалідністю «Пролісок», управління праці і соціального захисту населення Уманської міської ради, 2018 р.

Реалізація проєкту Уряду Японії «КУСАНОНЕ» щодо забезпечення обладнанням Центру реабілітації молоді з інвалідністю «Перспектива», 2018 р.

Допомога внутрішньо переміщеним особам:

Реалізація програми для жінок-лідерок із числа ВПО «Мобілізація жінок ВПО проти домашнього та гендерно-зумовленого насильства» за підтримки Міжнародної організації «Конвіктус». 2016 р.

Реалізація проєкту «Інтеграційна та стабілізаційна підтримка шляхом забезпечення засобами існування жінок ВПО та населення, що постраждало в наслідок конфлікту в Україні» (ІОМ, 2016 р.).

Реалізація проєкту «Стабілізаційна підтримка ВПО та місцевих громад у розвитку самозайнятості і мікропідприємництва» (ІОМ, 2017 р.).

Захист прав людини:

Реалізація програми з відновлення миру і діалогу внутрішньо переміщених жінок «Голос жінки має силу» (Human Rights Foundation in Ukraine і Міністерство закордонних справ Німеччини, 2017 р.).

Менторська інноваційна програма для жінок-лідерок ВПО «CommUnity through mentorship» (Human Rights Foundation in Ukraine і Міністерство закордонних справ Німеччини, 2017 р.).

Менторська інноваційна програма для лідерів громадських організацій, які працюють з жінками ВПО «E-Solutions-Online Entrepreneurship Platform» (Human Rights Foundation in Ukraine і Швейцарське бюро розвитку, 2017 р.).

Правозахисна програма для жінок ВПО «I am Media» (Human Rights Foundation in Ukraine і Фонд Роберта Боша з Німеччини, 2018 р.).

Програма співпраці поліції і спільноти ПОЛіС (IREX, 2018р.).

Правозахисна програма «Кожен голос впливає» у співпраці з Всеукраїнським Громадським холдінгом «Група впливу», 2020 р.

Культура і патріотичне виховання:

Програма «Відродження духовності та українських традицій серед молоді Черкащини» за підтримки Департаменту молоді і спорту Черкаської ОДА, 2019 р.

Благодійний проєкт «Діти без інструментів» у партнерстві з Українською біржею благодійності, 2019 р.

Проєкт «Посилення жіночого політичного лідерства у територіальних громадах Київської та Черкаської областей», Посольство Канади, 2019 рік.

Організація виставки свідчень про зміни в житті цивільного населення внаслідок війни на Донбасі «На зламі» (Kurve Wustrow, Німеччина, 2020 рік).

Розвиток територій:

Партисипаційна програма «Громадський бюджет: кроки взаємодії влади з громадою» за підтримки Фонду сприяння демократії Посольства США в Україні, 2020 р.

Проєкт «EU4Youth – розкриття потенціалу молодих соціальних підприємців в Україні і Молдові», Європейський Союз, 2020 – 2023 роки.

Досягнення Цілей Сталого Розвитку:

Освітній проєкт «Співпраця влади, бізнесу і громадськості в рамках упровадження Цілей Сталого Розвитку на Черкащині», ПРООН.

Реалізація цих проектів в об'єднаних територіальних громадах Черкаської області за рахунок грантової допомоги дала можливість суттєво вплинути на розвиток економіки, знизити напруження на ринок зайнятості, забезпечити засобами існування та робочими місцями понад 300 осіб, у т.ч. ВПО і ветеранів АТО, поліпшити міську і сільську інфраструктуру громад, вплинути на реалізацію політики гендерної рівності та інклюзії, розвиток жіночого лідерства у громадах, створення бази для розвитку соціального підприємництва.

На реалізацію цих проектів було залучено понад 5,2 млн. грн. донорських коштів, які надавались урядами Німеччини, Данії, Швеції, Японії, Європейського Союзу, також залучено співфінансування місцевих органів влади та бізнесу.

Висновки дослідження і перспективи подальших розвідок. Підсумовуючи вищесказане, зробимо висновок, що більшість міжнародних проектів територіально реалізовувались у м. Умані і прилеглих територіальних громадах. Успішність їх тісно залежала від плідної міжсекторальної співпраці з факультетом соціальної і психологічної педагогіки Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, який надавав організаційну, волонтерську і психологічну підтримку, а ще з управлінням праці і соціального захисту населення Уманської міської ради, яке забезпечило ефективну комунікацію між усіма гілками влади, інформаційну і фінансову підтримку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Врублевський О. Як залучити гранти для розвитку громад: поради старостам. *Децентралізація в Україні*. URL: <https://decentralization.gov.ua/news/10564>
2. Громадські організації та спілки осіб з інвалідністю як суб'єкти надання соціальних та реабілітаційних послуг засобами інклюзивного туризму в громаді: монографія / О. О. Кравченко та ін. Умань: ВПЦ «Візаві», 2020. 200 с.
3. Фонд «Демократичні ініціативи» ім. Ілька Кучеріва. URL: <https://dif.org.ua/uploads/pdf/6208713345c5c1bf1e52d87.86722131.pdf>
4. Цьвок М. С. Інформаційно-правове забезпечення діяльності недержавних громадських організацій в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Львів, 2016. 228 с.
5. Черкашина Т. О. Недержавні громадські організації як суб'єкт надання соціальної допомоги населенню. *Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право: зб. наук. праць*. 2010. № 2. С. 89–94.

REFERENCES

1. Vrublevskiy, O. (b. d.). Yak zaluchyty hranty dlia rozvytku hromad: porady starostam. *Detsentralizatsiia v Ukraini*. <https://decentralization.gov.ua/news/10564>
2. Kravchenko, O. O., Koliada, N. M., Kashtan, S. M., & Molochenko, I. A. (2020). *Hromadski orhanizatsii ta spilky osib z invalidnistiu yak sub'iekty nadannia sotsialnykh ta rehabilitatsiinykh posluh zasobamy inkluzyvnoho turyzmu v hromadi*. VPTs «Vizavi».
3. Fond «Demokratychni initsiatyvy» im. Ilka Kucheriva. <https://dif.org.ua/uploads/pdf/6208713345c5c1bf1e52d87.86722131.pdf>
4. Tsvok, M. S. (2016). *Informatsiino-pravove zabezpechennia diialnosti nederzhavnykh hromadskykh orhanizatsii v Ukraini* [dys. kand. yuryd. nauk]. Natsionalnyi universytet «Lvivska politekhnikha».
5. Cherkashyna, T. O. (2010). *Nederzhavni hromadski orhanizatsii yak subiekt nadannia sotsialnoi dopomohy naselenniu*. *Visnyk NTUU "KPI". Politolohiia. Sotsiolohiia. Pravo: zbirnyk naukovykh prats*, (2), 89–94.